

Mistä maito tulee?

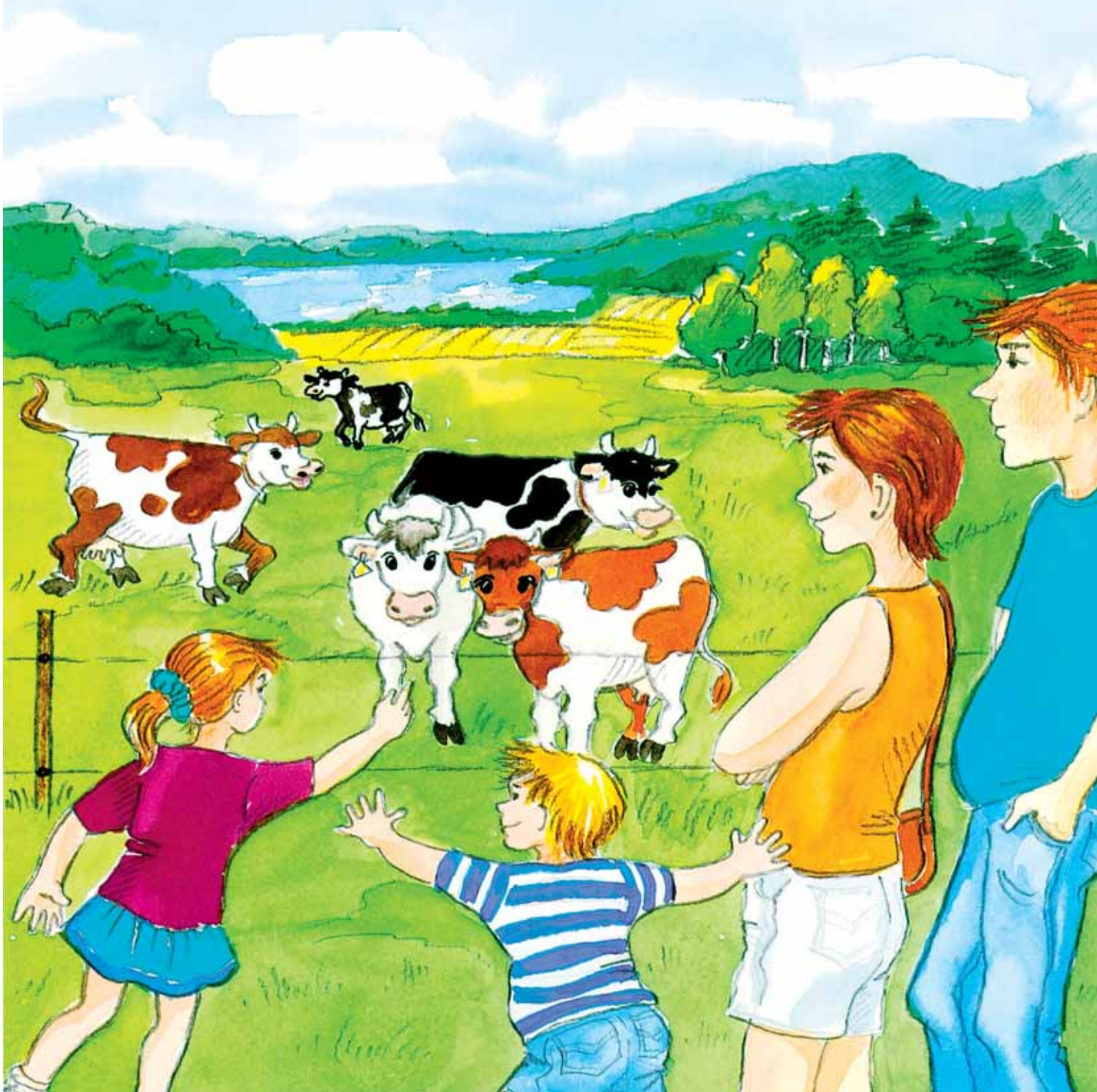

Laura on nelivuotias ja asuu Tampereella. Hän on menossa isän, äidin ja pikkuveli Juuson kanssa mökille Rääkkylään. Automatka sujuu nopeasti, kunnes hups, auto pysähtyy. Vaikka isä kuinka yrittää käynnistää autoa uudelleen, se ei inahdakkaan. Matkanteko tyssäsi. Koko perhe nousee autosta ja katselee ympärilleen. Näkyy peltoja, järviä ja paljon sarvipäisiä olentoja.

– Äiti, tuolla on lemmiä, Laura huutaa innoissaan! Niin onkin, mennäänpä vilkaisemaan niitä tarkemmin, äiti tuumailee. Kun he tiirailevat aidan takaa ruskeavalkoisia eläimiä, paikalle saapuu maatilan isäntä, Jussi. Jussi kutsuu perheen mukaansa lemmiä katsomaan. Sillä välin läheisen huoltamon miehet voivat korjata auton kuntoon.

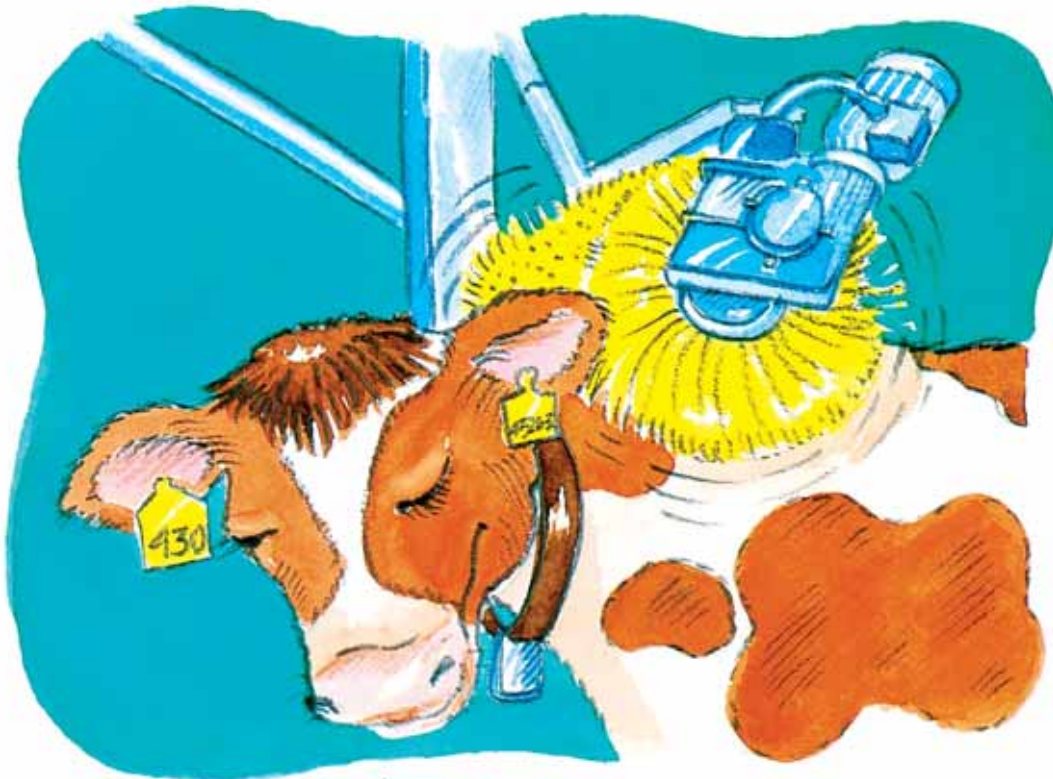

Lehmä asuu navetassa

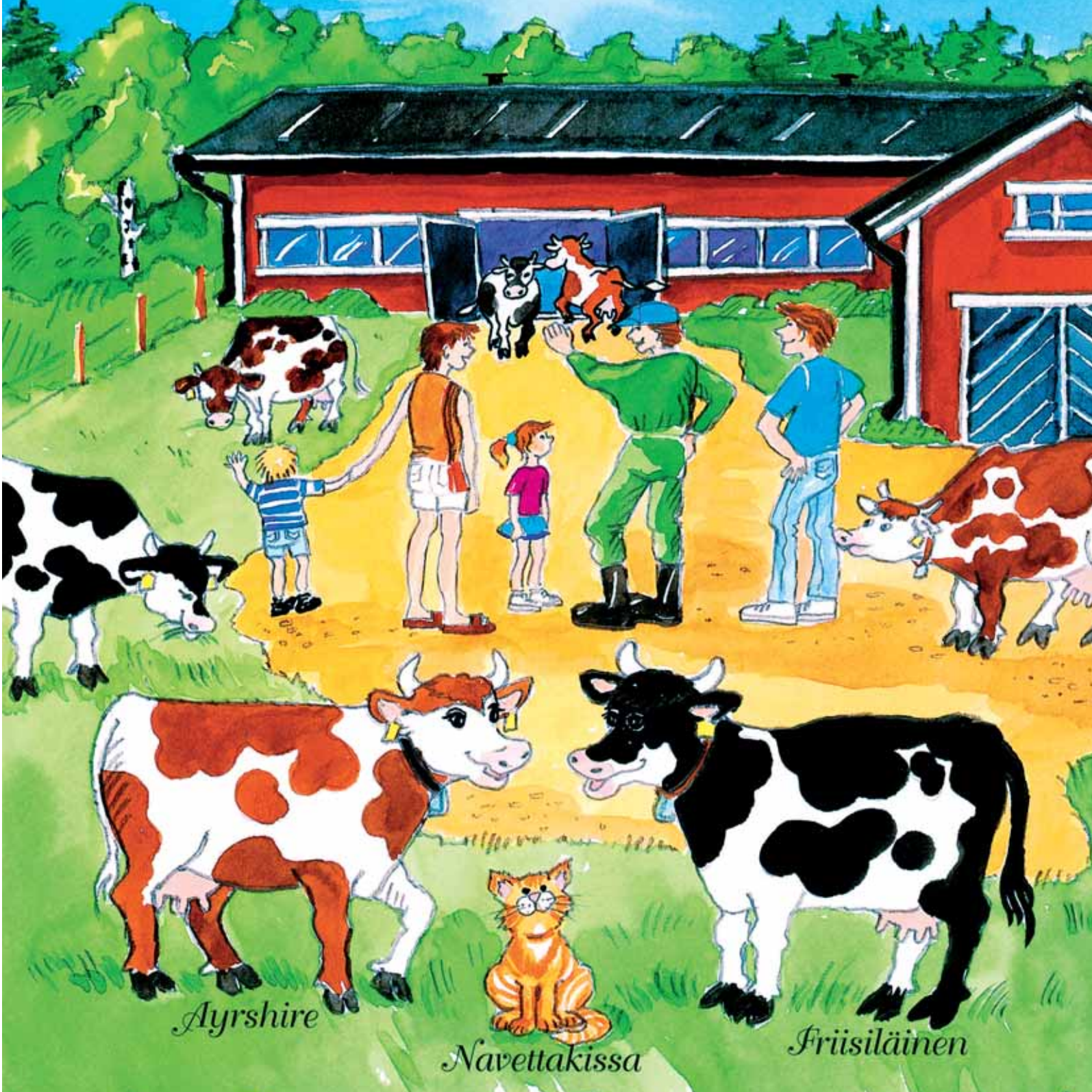
–Lehmien kodin nimi on navetta. Meillä navetta on pihatto, jossa lehmät voivat jaloitella mielensä mukaan, Jussi kertoo. Ne voivat myös syödä milloin haluavat ja rapsuttaa selkäänsä pyöriviin harjaksiin.

–Täällähän on eri näköisiä lehmiä, toiset ovat musta-valkoisia ja toiset ovat ruskealaikkuisia, Laura huomaa.

–Ne ovat eri rotuisia, Jussi kertoo. Ruskealaikkuinen on ayrshire-rotuinen ja musta-valkoinen on friisiläinen. Suurin osa Suomen lehmistä on juuri tällaisia.

Pyörivä lehmäharja

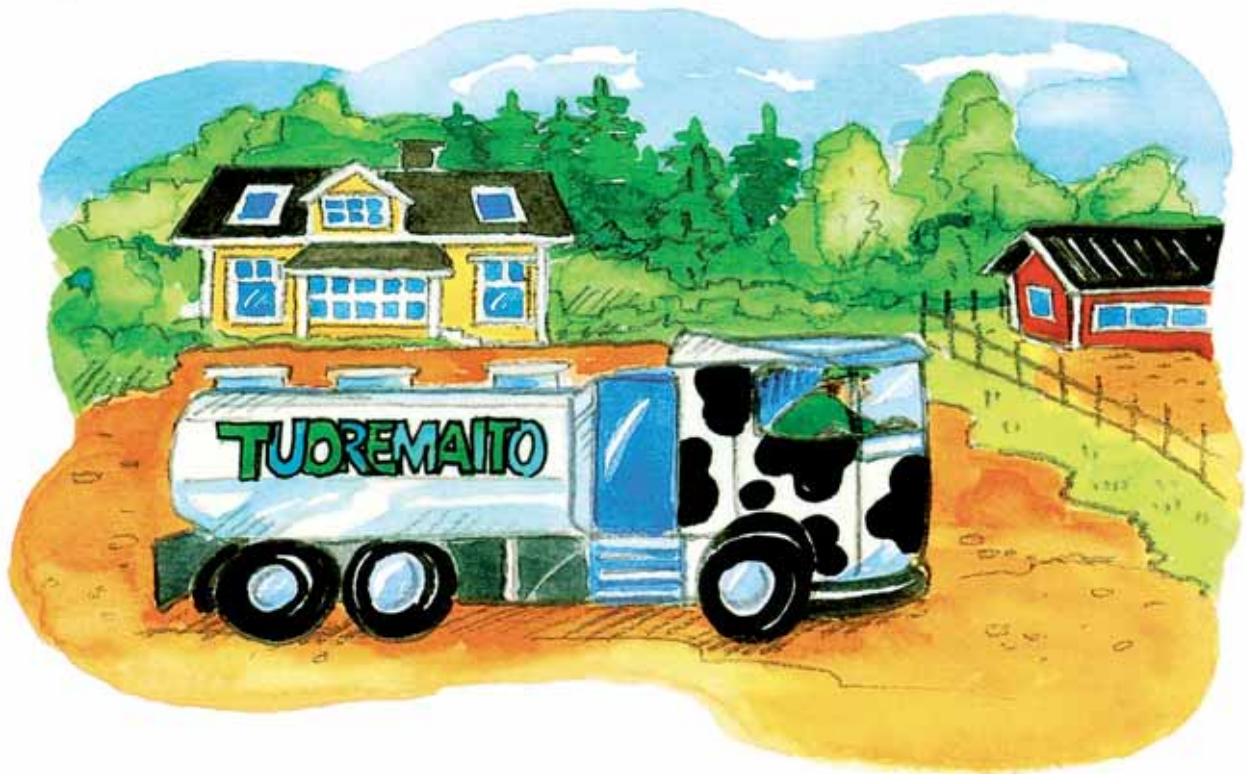
Ayrshire

Navettakissa

Friisiläinen

–Miten lehmiä oikein hoidetaan, Laura kysyy?

–Lehmiä lypsetään kaksi kertaa päivässä, aamulla ja illalla, jolloin niistä saadaan maitoa, Jussi kertoo. Ennen vanhaan lypsettiin käsin, mutta nykyisin sitä varten ovat lypsykoneet ja -robotit. Lypsetetty maito menee putkia pitkin suoraan suureen tilatankkiin. Tankissa maito säilytetään hyvin kylmässä, jotta se pysyy tuoreena ja raikkaana. Tilalle ajaa joka toinen päivä maitoauto, joka imee tankin tyhjäksi maidosta ja vie sen meijeriin. Meijerissä maito pakataan tölkeihin. Siitä tehdään myös jogurttia, jäätelöä, juustoa ja vaikka mitä hyvää, Jussi kertoo.

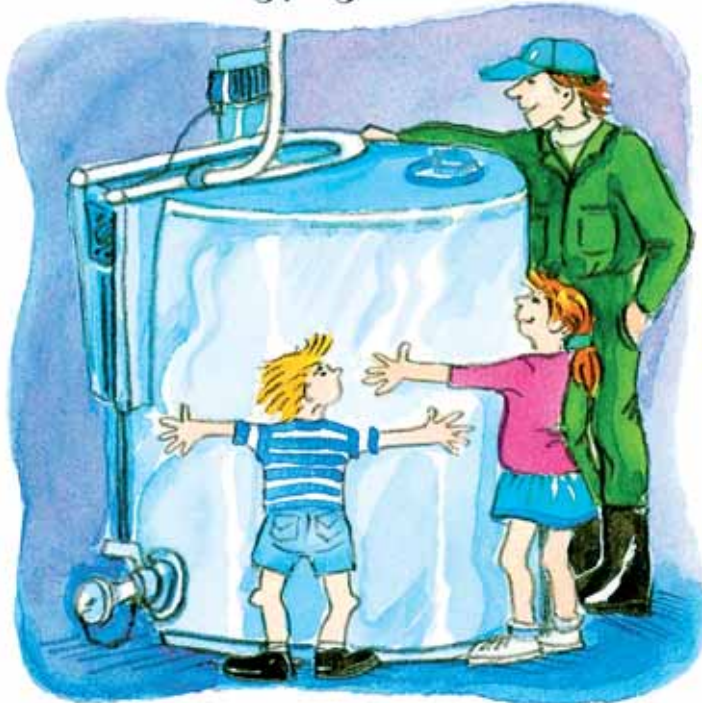

Lypsykone

Maitosäiliö

Tilatankki

Nämä on tehty maidosta

–Kesäisin lehmät teptsuttavat ulkona laitumella. Niiden elämä on siis mukavan vapaata, Laura tuumailee. Ne saavat myös syödä ruokansa milloin haluavat.

–Syksystä kevääseen, kun ruoho ei kasva, lehmien perusruoka on säilörehu. Sitä ne saavat syödä niin paljon kuin haluavat, Jussi kertoo. Säilörehu on samanlaista kuin ulkona laitumella kasvava vihreä ruoho, mutta se on säilötty niin, että se on maittavaa syötävää myös keskellä talvea.

–Onko lehmillä kaulassa koru
Laura ihmettelee,
vai mikä tuo kel-
tainen lenkki
niiden kaulan
ympärillä on?
–Ei se varsinaisesti
ole koru. Se on
laite, jonka avulla
ne saavat

jauhoannoksen
eteensä milloin
haluavat. Kun ne
työntävät päänsä
ruokintapaikalle,
kone tietää kenen
pää siinä on, ja antaa
lehmälle juuri sen
tarvitseman määrän
jauhoa syötäväksi.

Lehmät ovat kasvissyöjiä. Pääasiassa ne syövät ruohoa, heinää, ohrajauhoa ja kaurajauhoa. Lisäksi ne saavat vielä täysrehua ja erilaisia kivennäisiä ja vitamiineja, jotta ne pysyvät terveinä. Isäntäväki haluaa pitää mahdollisimman hyvää huolta eläimistään. Ja jokaiselle lehmälle on annettu oma nimikin. Tuo tuossa on Omena, tuossa on Onnikki, Ilona, Pälvikki ja Nasta.

–Hauskoja nimiä, Laura tuumii.

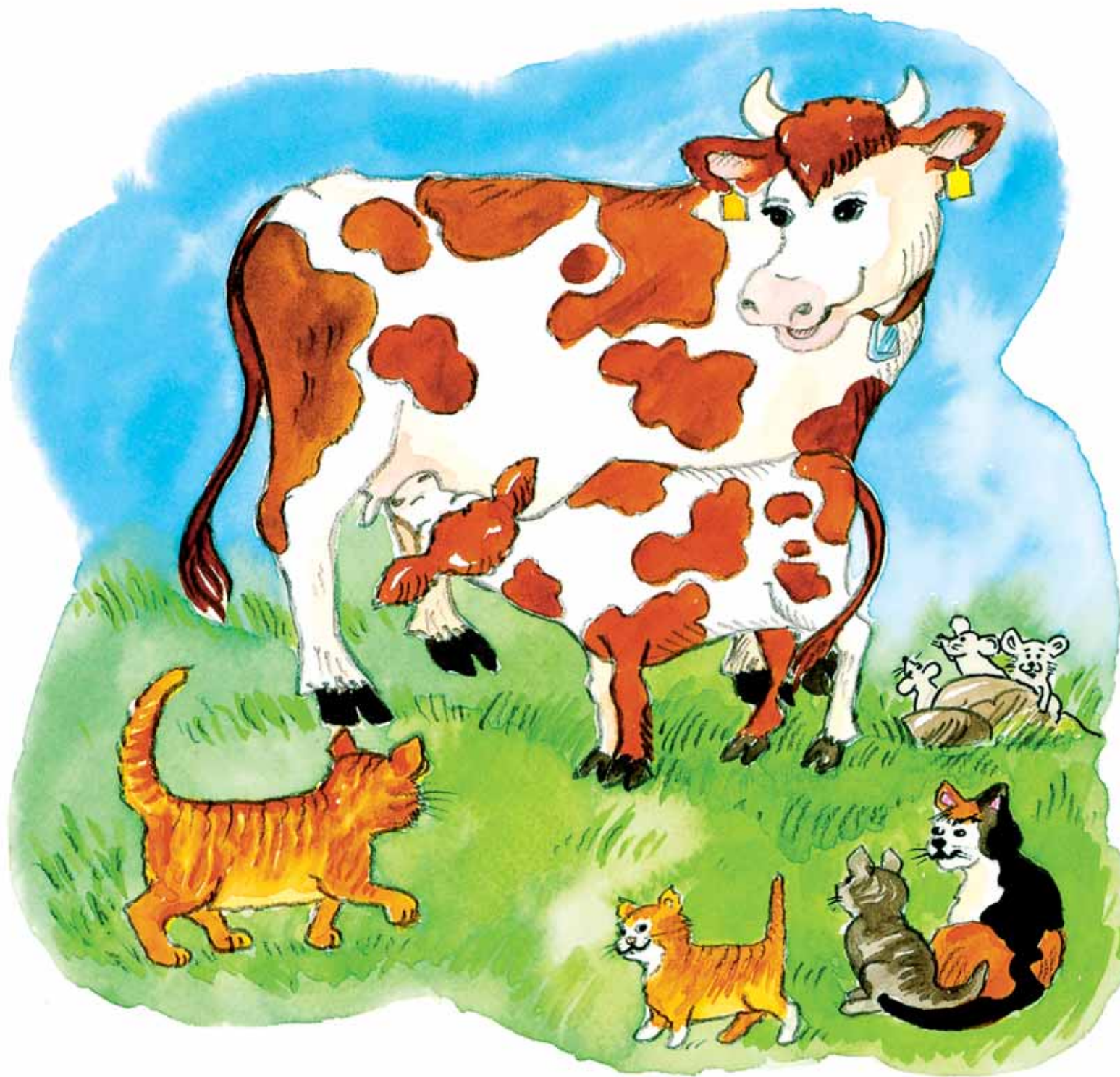
Lehmän lapsi on vasikka

Kun lehmä synnyttää pienen vasikan, sitä sanotaan poikimiseksi. Lehmä poikii yleensä kerran vuodessa. Ennen poikimista lehmät ovat ummessa, eli ne eivät muutamaa viikkoon lypsä ollenkaan maitoa. Poikimisen jälkeen ne alkavat uudelleen lypsää maitoa. Heti poikimisen jälkeen lypsetty maito on keltaista, paksua ternimaitoa. Se on superjuomaa, joka antaa paljon vitamiineja, voimaa ja suojaa pienen vasikan tauteja vastaan.

Pienet vasikat juovat äitilehmän maitoa. Joissakin navetoissa vasikat saavat imeä maitoa suoraan emänsä utareesta, toisissa navetoissa vasikat juotetaan tuttiämpärillä. Muutaman päivän kuluttua poikimisesta maito on taas ihan tavallisen näköistä, valkoista maitoa.

Pikku-vasikka on paljon terhakkaampi kuin vastasyntynyt ihmislapsi. Vasikka voi jo muutaman minuutin kuluttua syntymästään nousta seisomaan omilla jaloillaan ja lähteä kirmaamaan ympäri navettaa.

–Vasikat ovat kovia imemään. Voit työntää sormesi vasikan suuhun, eikä kädellesi käy mitenkään, väittää Jussi. Lehmillä ja vasikoilla ei ole hampaita muualla kuin alaleuassaan.

–Miten ne sitten voivat syödä ruokaansa, ihmettelee Laura, kun niillä ei ole hampaita molemmissa leuoissa niinkuin ihmisellä?

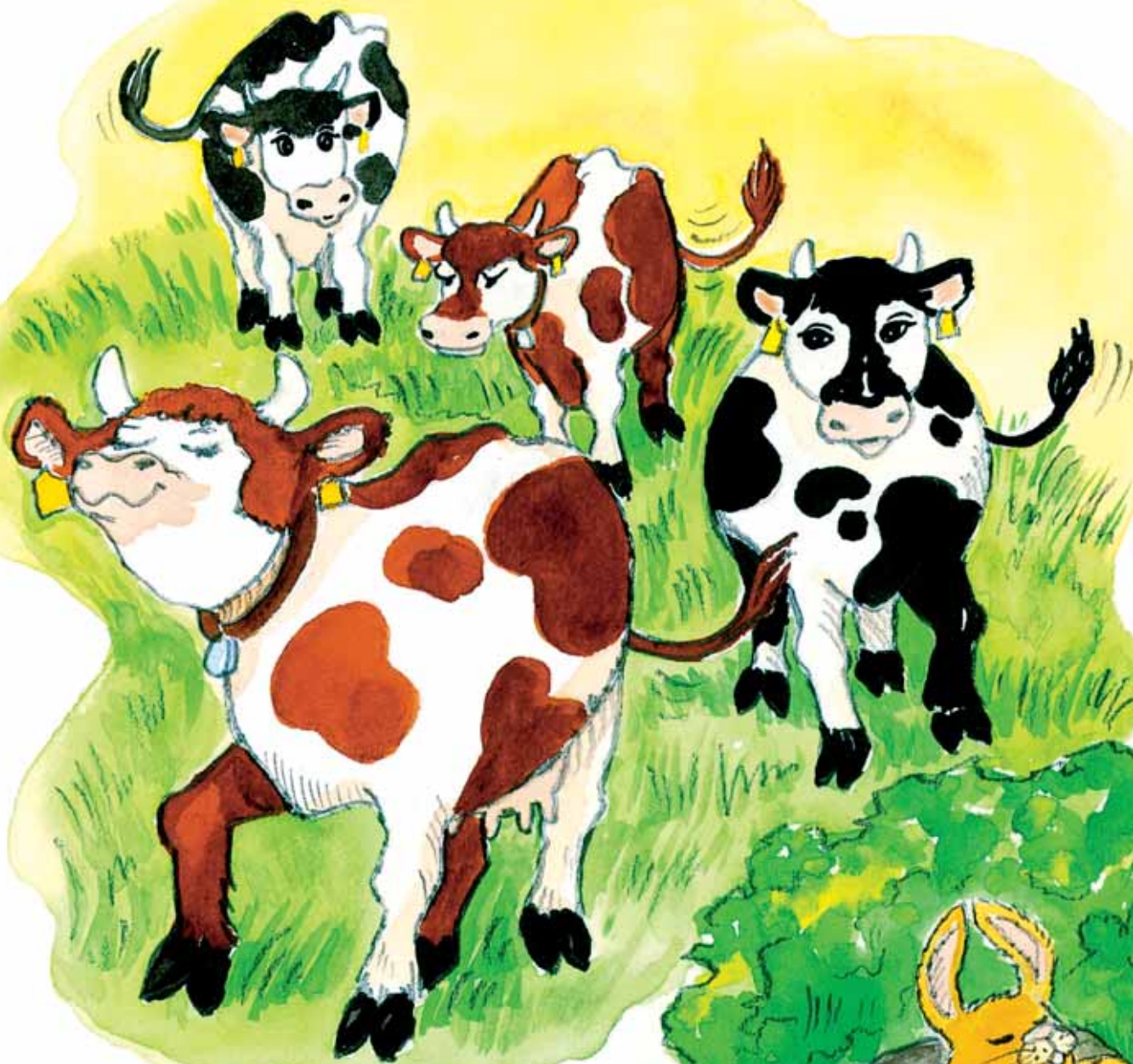
–Lehmillä onkin jännittävä tapa syödä ruokaansa. Niillä on yhteensä neljä mahaa. Ne syövät ensin ruuan ahmimalla, ja hotkivat mahaansa eli pötsiin suuret määrät rehua. Sitten myöhemmässä vaiheessa ruokapalaset eli märepalat tulevat takaisin niiden suuhun, ja ne voivat niitä laitumella tai navetassa köllötellessään pureksia eli märehtiä kaikessa rauhassa hienommaksi, Jussi kertoo.

–On se vaan kumma juttu kun vihreästä ruohosta tulee valkoista maitoa, Laura miettii.

Lehmillä on tarkka arvojärjestys keskuudessaan. Kesällä päästessään ulos avarille laitumille ne yleensä mittaavat arvojärjestyksen. Ne pökkivät ja puskevat toisiinsa ja möyrivät maassa. Vahvimasta tulee ryhmän johtajalehmä. Muut kunnioittavat johtajalehmää ja antavat sen mennä ensimmäisenä juomapaikalle.

Eri ikäisiä lehmiä kutsutaan eri tavalla. Vastasyntynyttä kutsutaan vasikaksi. Mikäli se on poika, kasvaa siitä isona sonni. Tytöistä puolestaan tulee lehmiä. Hiehot ovat nuoria neitejä, jotka ovat melkein valmiita lehmiä. Mullit ovat sonninuorukaisia.

Johtajalehmä

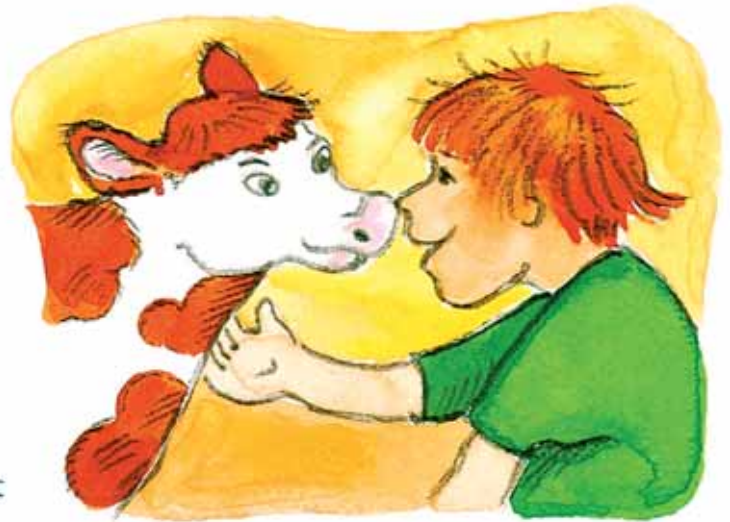
Lehmiä hoidetaan aamuin illoin

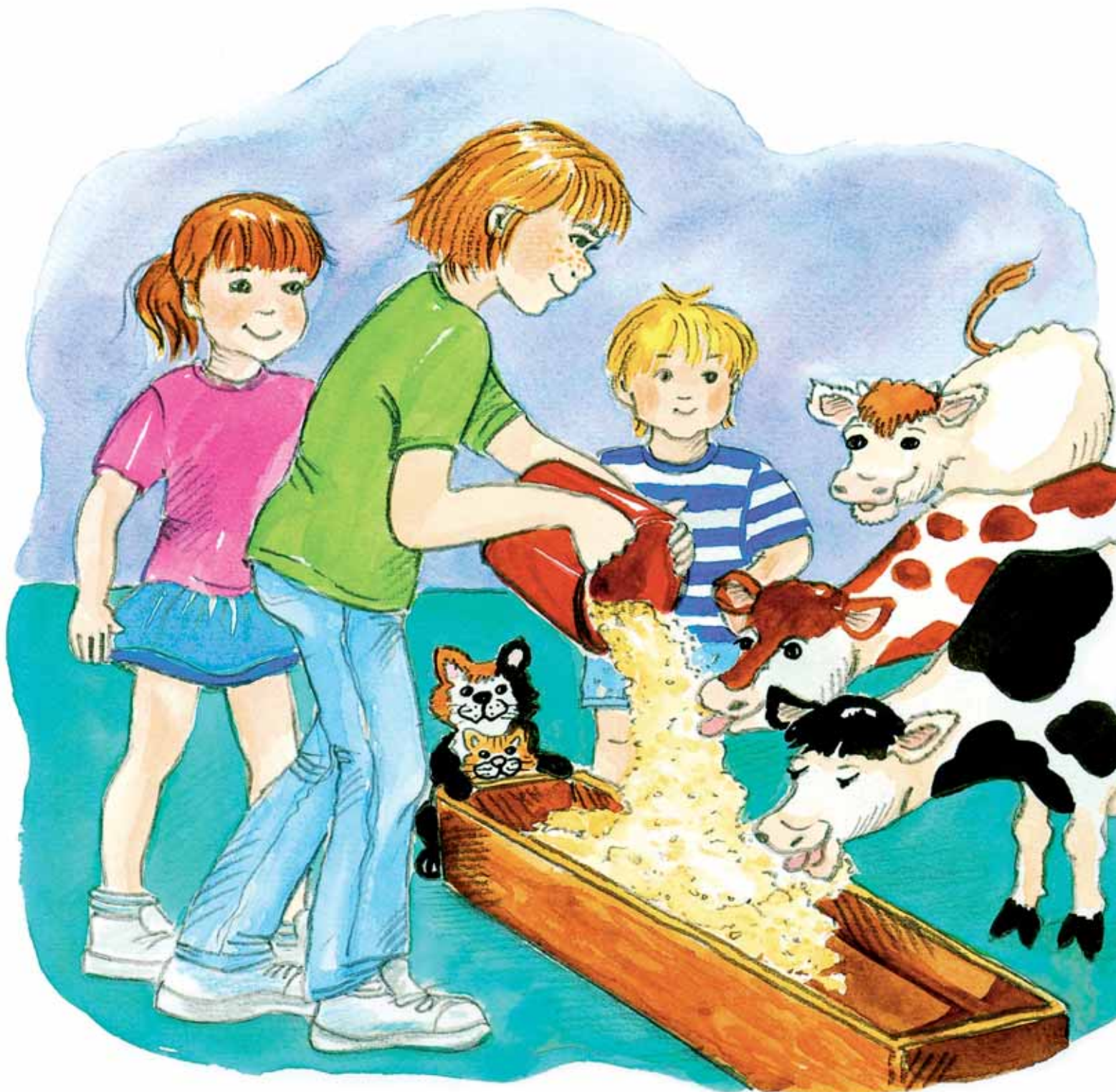
–Lehmien hoitaminen on vastuullista työtä, Jussi selvittää. Jokaisesta eläimestä pidetään hyvää huolta. Tarkka eläinten hoitaja huomaa heti eläintä katsoessaan, onko se terve vai sairas. Jos aikuisen lehmän korvat ovat kylmät, niin silloin on syytä huolestua, jotain on vialla, ja apuun kutsutaan eläinlääkäri.

Isännän ja emännän pitää joka aamu nousta samaan aikaan ja mennä hoitamaan eläimiään. Myös illalla navettatyöt alkavat joka päivä samaan kellonaikaan. Joskus täytyy päivisin ja joskus jopa öisin käydä navetassa. Lehmät eivät välitä onko arki vai sunnuntai, ne pitää lypsää joka päivä. Kun isäntä ja emäntä haluavat lomaa, heillä on mahdollisuus kutsua tilalleen maatalouslomittaja. Lomittaja hoitaa eläimiä talonväen viettäessään lomaa.

–Meidän tilalla koko perhe auttaa eläinten hoidossa. Meidän 10-vuotias Pia-tyttäremme on jo näppärä apu pikkuvasikoita ruokittaessa. Nuorempi poikamme Olli tyytyy vielä seurustelemaan pikkuvasikoiden kanssa.

Kyllä on paljon puuhaa, että saadaan maitoa kauppaan, mutta on se sitten hyvääkin, Laura hihkaisee juostessaan autolle. Korjaamon miehet ovat saaneet sen kuntoon ja matka mökille jatkuu.

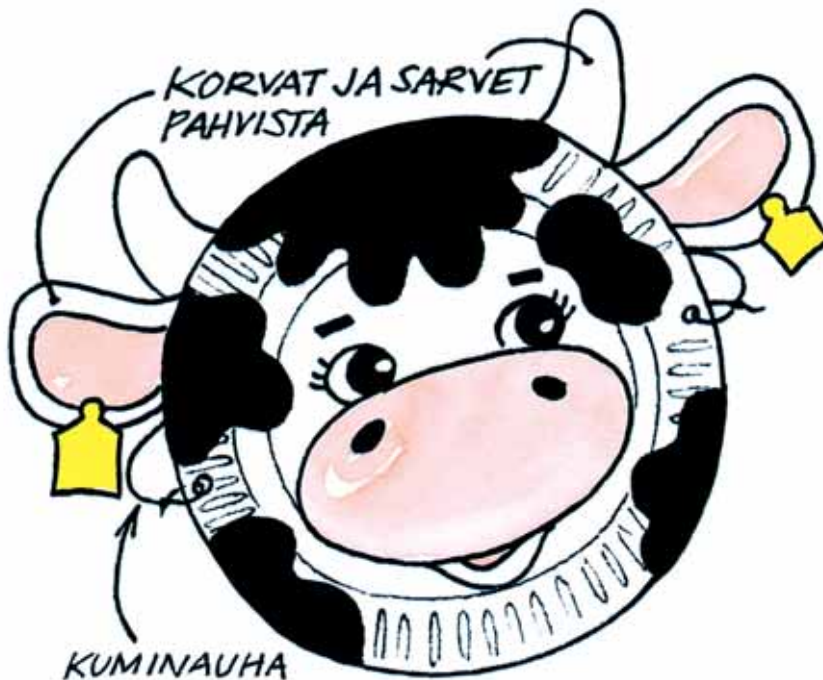

Pientä laikullista puuhaa

Näillä viimeisillä sivuilla on ohjeita ja vinkkejä, joita lapset voivat askarrella aikuisen avustuksella.

Toteutukseen tarvitaan: sakset, liimaa, teippiä, väriliituja tai vesivärejä, valkoista paperia tai väripapereita, valkoisia paperilautasia, kuminauhaa, tyhjiä wc-paperirullia ja pestyjä tyhjiä maitotölkkejä.

Lehmänaamari

Valkoisen pahvilautasen pohjapuolelle, joka ei ole kiiltäväpintainen, voit piirtää lehmän kasvat laikkuineen oheisen mallin mukaan. Leikkaa korvat ja sarvet ohuesta pahvista ja väritä esimerkiksi mustalla tai ruskealla vesivärillä kuten laikutkin. Teippaa tai liimaa sarvet ja korvat kasvojen taakse. Leikkaa silmien keskelle pienet katselureiät ja lautasen reunoihin kuminauhaa varten kolot. Voit tehdä joko ruskeatai mustalaikkuisia lehmiä erilaisilla ilmeillä. Sonneista saat hurjemman näköisiä silmiä lähellä olevilla vinoilla kulmakarvoilla ja vaikka nenärenkaalla.

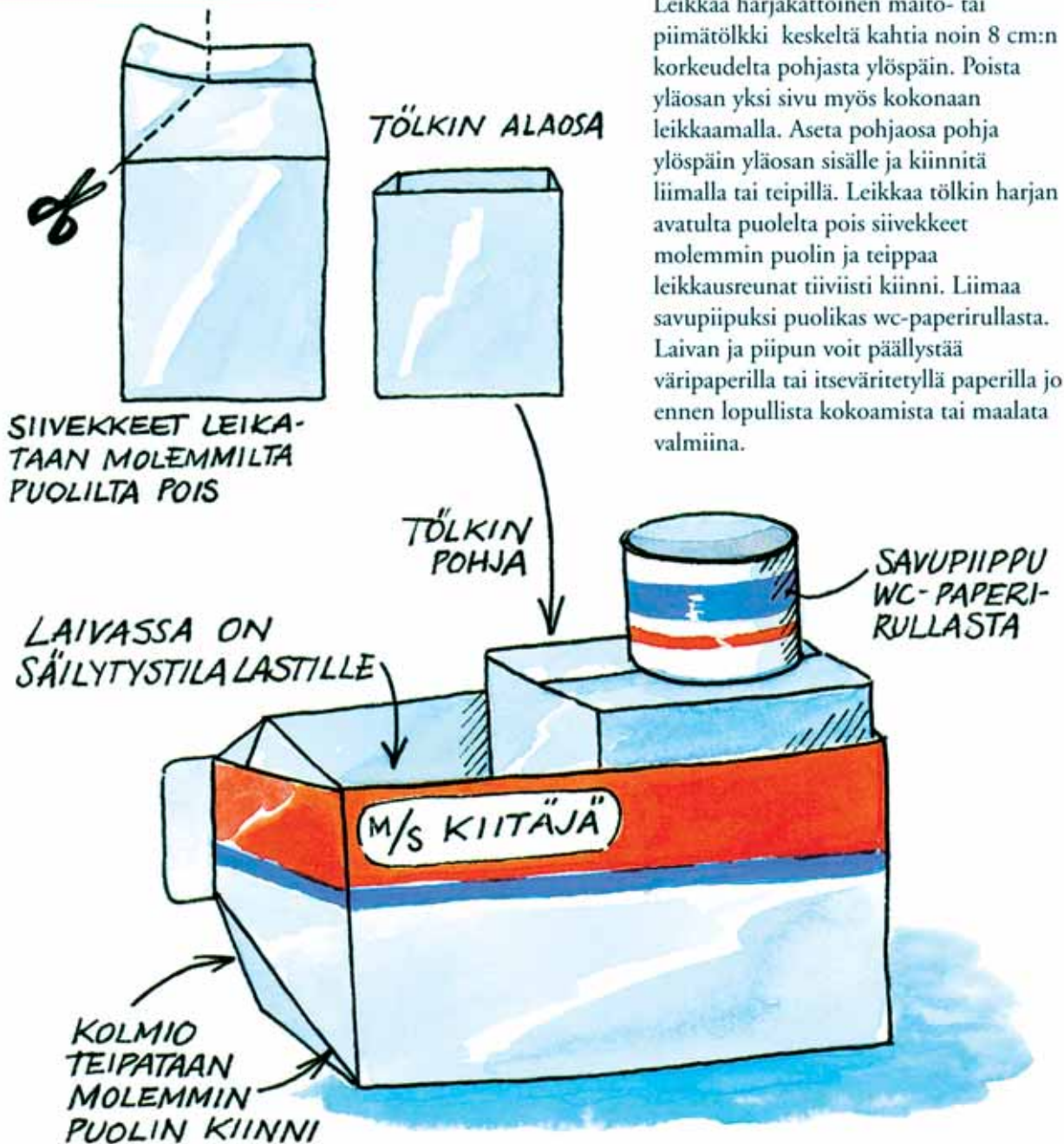
Rullalehmä

Leikkaa lehmän etu- ja takaosa oheisten kaavojen mukaan pahvista ja väritä mieleiseksesi. Wc-paperirulla puolitetaan, joten yhdestä rullasta saa kaksi lehmää. Päällystä rulla valkoisella paperilla ja väritä. Sitten vain liimaat etupään ja takapään paikoilleen. Hännän voit piirtää takaosaan tai tehdä sen vaikka langasta. Tee erivärisiä ja monennäköisiä lehmiä niin sinulla ja kavereillasi on kokonainen navetallinen lehmiä joilla voit leikkiä ja keksiä niille nimiä.

Tölkki-laiva

Pupurasia

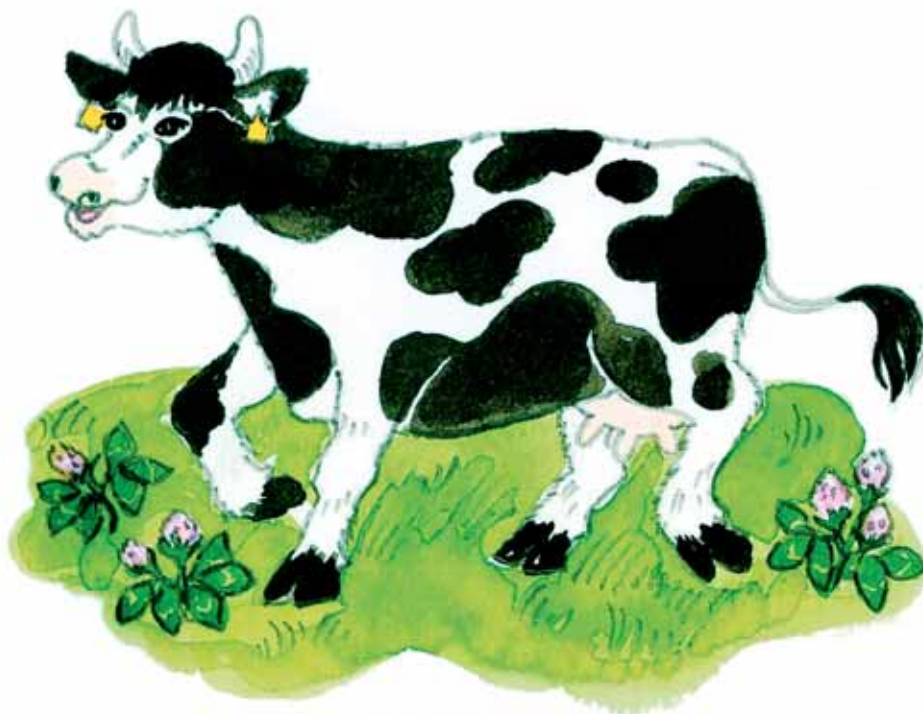

Maitotölkin pohjasta saat hauskan pupurasian jossa voit säilyttää pieniä tavaroita tai kasvattaa jotain vihreää, vaikka rairuohoa, vehnää tai ohraorasta. Leikkaa tölkin pohjaosa niin, että jätät yhden reunan korkeammaksi. Päälyystä tölkki valkoisella paperilla. Korkeasta reunasta muotoilet saksilla pupun korvat. Hänäksi liimaat pumpulipalleron ja korvapuolelle piirrät silmät, nenän, suun ja pupunhampaat. Voit itse miettiä mitä muita eläimiä voisit tehdä samalla idealla.

Lisää rasioita

Tölkkien pohjaosista voit valmistaa lisää rasioita. Päälyystä ne itsekuvioiduilla papereilla. Ne voivat olla kaikki yhtä korkeita, jolloin saat hauskat kasvien kasvatusastiat ikkunalle. Erikorkuisetkin rasiat ovat mukavia vaikka ryhmänä ja niissä voi säilyttää esimerkiksi kyniä, pikku nippeleitä ja aarteita.

Maito ja Terveys ry

Teksti: Pirjo Haapanen, Leena Packalen
Kuvitus: Raili Mononen

Tilaukset: Maito ja Terveys ry
faksi (09) 272 2433, puhelin (09) 272 2341
www.maitojaterveys.fi

